

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

lijk voor psychotherapeuten, psychiaters en klinisch psychologen in opleiding; het biedt een basis voor de daarna in de opleiding aan de orde komende verdiepende teksten. Maar ook voor de deelnemers aan de Psychoanalyse Summer University, jaarlijks georganiseerd door de kandidaten van de (nu nog drie) psychoanalytische verenigingen. Ik kan het eveneens warm aanbevelen bij het onderwijs aan de universiteiten. Het vak psychoanalyse is bij veel universiteiten uit het curriculum van de afdeling klinische psychologie verdwenen, of gereduceerd tot een (meestal populair) keuzevak of zelfs 'een paar leuke gastcolleges'. Vaak valt van studenten te vernemen dat ze in het eerste jaar nog een docent hebben horen verkondigen dat Freud een 'cocaïneverslaafde seksmaniak' was en daarmee was de gehele psychoanalyse afgehandeld. Het ontbreken van een goede inleiding in de psychoanalytische theorieën op de universiteit is echter onwetenschappelijk. Waarom? Ik noem hier een paar argumenten. Uit diverse meta-analyses over depressie (onder meer Cuijpers e.a. 2008; Driessen e.a. 2015; Abbass e.a. 2014) blijkt bijvoorbeeld dat er geen verschillen in effectiviteit gevonden worden tussen de behandelingen uit de verschillende referentiekaders. Kortdurende psychoanalytische therapieën (in Nederland bijvoorbeeld Kortdurende Psychoanalytische Steungevende Psychotherapie: KPSP) zijn voor depressie inmiddels *evidence-based*. Van de vier belangrijkste *evidence-based* behandelingen voor persoonlijkheidsstoornissen — Dialectical Behavior Therapy (DBT), Schema Focused Therapy (SFT), Transference Focused Psychotherapy (TFP) en Mentalisation Based Therapy (MBT) — is meer dan de helft gebaseerd op psychoanalytische theorieën: TFP, MBT en een groot deel van SFT. Dit boekje geeft een uitstekende inleiding in deze theorieën en roept tevens de zin op om nog meer te weten te komen over de psychoanalyse.

Literatuur

- ABBASS, A.A., KISLEY, S., TOWN, J.M. e.a. (2014). Short-term psychodynamic psychotherapies for common mental disorders. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, issue 7. Art. No. CD004687.
- CUIJPERS, P., STRATEN, A. VAN, ANDERSSON, G. & OPPEN, P. (2008). Psychotherapy for depression in adults: a meta-analysis of comparative outcome studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76, 909-922.
- DRIESSEN, E., HEGELMAIER, L.M., ABBASS, A.A. e.a. (2015). The efficacy of short-term psychodynamic psychotherapy for depression: a meta-analysis update. *Clinical Psychology Review*, 42, 1-15.

Met volle aandacht

Bespreking van

Robert French & Peter Simpson (2015). *Attention, cooperation, purpose — An approach to working in groups using insights from Wilfred Bion*. Londen: Karnac. ISBN 978 1 78220 131 1, 158 pp., £ 21,99

RONNY VANDERMEEREN

In dit tijdschrift werden al meerdere interessante boeken besproken die hun oorsprong kenden binnen de International Society for the Psychoanalytic Study of Organizations. French en Simpson zijn respectievelijk werkzaam als bedrijfsconsultant en als professor in bedrijfswetenschappen en beiden hebben meerdere publicaties op het vlak van leiderschap, veranderingsmanagement en groepsdynamieken op hun naam staan. Uitgangspunt van *Attention, cooperation, purpose* is de stelling van Bion (1961) dat elke groep samenkomt om iets te 'doen'. Maar dit doen is niet vanzelfsprekend. Enerzijds is er de complexiteit van het expliciteren van het doel; anderzijds is er de complexiteit van het samenkomen. Bions *Experiences in groups* is voor velen een voor-

name bron geweest om na te denken over groepsdynamiek. Meestal werd in navolging van Bion de focus daarbij gericht op disfunctioneel gedrag binnen de groep. French en Simpson willen daarentegen ingaan op factoren die werkzaam zijn wanneer een groep wel goed functioneert. Ook Garland (2010) pleitte al voor een hernieuwde aandacht voor de precieze aard van de werkgroep en wees op de risico's wanneer het regressieve karakter van de *basic assumption group* te zeer benadrukt wordt. French en Simpson vertalen dit in de centrale tegenstelling tussen aandacht (*attention*) en afleiding (*distraction*). Het eerste hoofdstuk onderscheidt twee soorten aandacht. Meestal verstaan we onder aandacht de gefocuste vorm die zich richt op specifieke problemen of gebeurtenissen. Daarnaast is er de vrij zwevende aandacht die staat voor openheid om in contact te treden met de realiteit in zijn volle betekenis. Er wordt op niets in het bijzonder gefocust tenzij op de waarheid in zijn volledigheid. Deze kan niet exact worden vastgelegd, maar ze kan wel worden onthuld, hetgeen voor het individu een transformatieve ervaring is. Sterke emoties kunnen een individu of een groep ertoe brengen om hun vermogen tot vrij zwevende aandacht te verliezen. Ze raken dan afgeleid van hun eigenlijke doel, grijpen naar kant-en-klare verklaringen of gaan hun energie op andere onproductieve manieren verspillen. Bion werkte dit verder uit als *basic assumption mentality*. Wanneer de angsten van een groep voldoende gecontund kunnen worden, kan het besef terugkeren van de opdracht die de groep heeft. Deze dynamische beweging tussen aandacht en afleiding vormt de kern van de inzichten van Bion. Hij beklemtoonde dat beide mentale toestanden voortdurend naast elkaar aanwezig zijn, maar dat elke groep steeds ertoe neigt overheerst te worden door een van beide. Een groep die gedomineerd wordt door aandacht, is aan het werk terwijl een groep gedomineerd door afleiding slechts beperkte vooruitgang zal maken, zonder dat iemand dit opmerkt,

omdat een pseudodoel de plaats heeft ingenomen van het eigenlijke doel. Aandacht is vooral een mentaliteit die de groep helpt om doelgericht en realistisch te blijven. Vrij zwevende aandacht komt voort uit het verlangen om de waarheid te zoeken en wordt gekenmerkt door geduld, observatie, luisteren, rêverie, en het vermogen om in het moment van nu te blijven zonder herinnering of verlangen. Het hoofdstuk over afleiding gaat over momenten in een groep wanneer de aandacht verkeerd gericht wordt en verdeeld of verloren raakt. Realistisch denken wordt dan vervangen door een alsof-denken of zelfs een anti-denken. In plaats van groepsleden te betrekken bij de reden van hun samenkomst, leidt het hen hiervan weg om hen te beschermen tegen de spanningen en emotionele druk die onvermijdelijk in een groep ontstaan. Pogingen om een afgeleide groep tot aandacht op te roepen zullen door deze juist als afleiding worden ervaren. De groep heeft niet langer besef van zijn eigen mogelijkheden en raakt verlamd. In groepen zijn steeds zowel aandacht als afleiding aanwezig. Hun onderlinge verhouding wordt de toetssteen in het begrijpen van wat er zich op elk gegeven moment in de groep afspeelt. Het nastreven van waarheid als centraal punt in het werken met aandacht vormt het thema van het derde hoofdstuk. Werken in groepen kan verwarrend en chaotisch zijn, waardoor de groep frustraties uit de weg gaat om terug te vallen op oude, beproefde patronen, die gemak en zekerheid bieden. Voor Bion gaat werken in groepen over het dichterbij de waarheid komen. Het gaat erom bij de vragen te blijven en niet haastig de kloof met het niet weten te willen dichten. Effectief groepswork vergt het herkennen van de snelheid waarmee we stoppen met denken, het aanvaarden van het conflict tussen het willen kennen van de waarheid en de weerstand daartegen. Hoezeer we ook een open geest willen behouden, toch merken we hoe we onze energie soms verspillen in acties, verklaringen of emotionele reacties omwille van de klaarblijkelijke geruststelling die

daarvan uitgaat. Coöperatie is dan de positieve dimensie van de ervaring als groepslid wanneer het individuele en groepsdoel in elkaars verlengde liggen. Zonder duidelijk omschreven doel neemt passiviteit toe, ontstaat er geen creatieve spanning en is er weinig kans op verandering. De auteurs zien Bions *groupishness* als een dynamisch proces met twee tegengestelde cirkels van interactie. De open cirkel wordt gekenmerkt door aandacht waarbij groepsleden de complexe realiteit van hun gedeelde ervaring kunnen aanspreken. Zowel individuen als de groep hebben een stem, leren van de inherente onderlinge verschillen, en hantieren emotionele ervaringen als bron van informatie, wat de ontwikkeling bevordert. De gesloten, viciëuze cirkel wordt gevoed door afleiding wanneer groepsleden zich afkeren van de waarheid die blijkt uit de verschillen of uit een negatieve ervaring met de spanningen die *groupishness* meebrengt. In hun bespreking van verschillende interactiepatronen (*basic assumption groups*) focussen French en Simpson, anders dan Bion, op manieren waarop een groep in een toestand van doelgerichte aandacht niet vast komt te zitten in één interactiepatroon, maar één, twee of alle drie de patronen kan mobiliseren in dienst van de taak. Zij illustreren de techniek om bij een groep die overheerst wordt door afleiding en slechts één vorm van interactie vertoont, gebruik te maken van een van de andere interactiepatronen om de aandacht van die groep weer te kunnen richten op zijn doel. French en Simpson brengen weinig nieuws op theoretisch vlak, maar hun techniek rond *basic assumption groups* kan wel een verrijking betekenen in het werken met groepen. Hun bedrijfsachtergrond belet niet dat zij met *Attention, cooperation and purpose* een werkstuk afleveren dat ook voor wie psychotherapeutisch werkzaam is interessante gedachten genereert. Voor wie in tijden van fusies en reorganisaties binnen de geestelijke gezondheidszorg steeds meer tijd in vergaderen moet investeren, biedt de casuïstiek van de auteurs niet alleen veel

herkenbaarheid maar ook heel wat eyeopeners.

Literatuur

- BION, W. (1961). *Experiences in groups*. Londen: Karnac.
- GARLAND, C. (red.) (2010). *The groups book — Psychoanalytic group therapy: principles and practice. Including The groups manual — A treatment manual, with clinical vignettes*. Londen: Karnac.

Wandelaar, er is geen weg, de weg wordt al wandeland gemaakt¹

Bespreking van

Gregorio Kohon (2016 [2015]). *Reflections on the aesthetic experience — Psychoanalysis and the uncanny*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 1 13879 542 6, 176 pp., £ 29,99

TRUI MISSINNE

Gregorio Kohon — opleidingsanalyticus bij de British Psychoanalytic Society en erg gewaardeerd spreker op internationale congressen — probeert in dit beklijvende boek de essentie van de esthetische ervaring te vatten. (Laat)bioniaanse invloeden, een grote artistieke intuïtie en een authentieke passie voor poëzie — Kohon is zelf auteur van verschillende Spaanse dichtbundels — geven dit boek een bijzondere, gelaagde dimensie. Nergens kunnen we Kohon betrappen op storende, sluitende conceptualiseringen of geforceerde, reducerende intellectualisering van kunst. Nooit gaat het om het blootleggen van verborgen betekenissen van een kunstwerk, noch om het hoogmoedig ontrafelen van het creatieve proces bij de kunstenaar. Kohon beseft dat het wezenlijke van een esthetische ervaring — een ontmoeting tussen het kunstwerk en de gevoelige, geën-